

Клименко О. С., Климова Н. І., Безугла М. В.,

Східноукраїнський національний університет імені В. Даля, м. Луганськ

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕДАЧІ ПОЕТИЧНОГО СТИЛЮ Е. ДЖЕННІНГС ПРИ ПЕРЕКЛАДІ ПОВТОРІВ НА РІЗНИХ РІВНЯХ АКТУАЛІЗАЦІЇ

У даній статті було проведено дослідження поняття повтору, його основних видів, характерних для поезії Елізабет Дженнінгс, та особливостей їх передачі при перекладі на українську та російську мови.

Ключові слова: повтор, актуалізація, тавтологія, анафора, анадиплосис, паралелізм, анепіфора, лексичний повтор, морфемний повтор.

This article is devoted to the analysis of the notion repetition, its main types characteristic for the verses of Elizabeth Jennings and peculiarities of their translation into Ukrainian and Russian.

Key words: repetition, actualization, tautology, anaphora, anadiplosis, parallelism, anepiphora, lexical repetition, morphemic repetition.

Постановка проблеми у її загальному вигляді та її зв'язку з важливими науковими задачами

Дана стаття присвячена дослідженню поняття повтору, його видів у поетичних творах Елізабет Дженнінгс та особливостям їх перекладу. Виявлення обраних поетесою повторів, які цілеспрямовано використовує автор, і передача їх при перекладі – одна із актуальних проблем сучасного перекладознавства. Аналіз повторів допомагає розширити можливості інтерпретації й перекладу поетичних творів. Висновки інтерпретатора-перекладача відтворюють моральний, психологічний і культурний аспекти розуміння тексту, що представляє собою висловлення думки того чи іншого письменника, який, перетворюючи реальність шляхом своєї фантазії, створює свою точку зору буття людини. *Повтор*, як *стилістичний прийом*, є типізованим узагальненням наявного у мові засобу вираження збудженого стану, котрий висловлюється у мові різними засобами, що залежать від ступеню та характеру збудження [2, с. 165]. *Повтор* як *фігура мови* до змістовно-фактуальної інформації нічого не додає, але як експресивний стилістичний прийом, він допомагає адресату сприймати глибинний пласт поетичного твору, змістовно-концептуальну інформацію [2, с. 165].

Актуальність поставленої проблеми зумовлена дослідженням повтору з точки зору аналізу його ролі при формуванні індивідуального стилю автора та впливу, який має віршований твір на читача. Необхідність майстерної передачі повторів при перекладі віршованого твору породжує інтерес до розглядання засобів відтворення їх у перекладі.

© Клименко О. С., Климова Н. І., Безугла М. В., 2010

У статті зроблена спроба цілісного дослідження функціонування повтору у віршованому творі, а також перекладу його зі збереженням стилістичного забарвлення.

Аналіз останніх досліджень з публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор

Дослідження різних видів повторів приділяли увагу видатні лінгвісти В. В. Виноградов, І. Р. Гальперін, І. В. Арнольд, В. А. Кухаренко. Декілька класифікацій запропонували І. М. Скрєбнев та Л. Н. Булаховський. В даній статті ми спиралися на класифікацію І. Р. Гальперіна та Л. Н. Булаховського.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття

У статті зроблена спроба дослідження функціонування повтору у віршованому творі, а також перекладу його зі збереженням стилістичного забарвлення, що і зумовлює *наукову новизну* даної статті. Популярність повторів у багатьох авторів зумовлена тим, що саме цей художній прийом є одним з найкращих засобів збагачення тексту логічністю, точністю, ясністю висловів; відтворення миттєвої експресивно-забарвленої реакції мовця на те, що було сказано є найкращим засобом художнього впливу на реципієнта. Дуже важливим стає обрання автора, який у своїй творчості надає перевагу саме повтору перед іншими стилістичними прийомами. Так, у поезії Елізабет Дженнінгс повтори відігравали неабияке значення, бо за майже повної відсутності інших стилістичних прийомів, саме повтори стали основними засобами передачі філософського світобачення поетеси та її індивідуального стилю.

Дослідження ролі повторів у поезії Е. Дженнінгс проводиться вперше, тому особливо цікавим є дослідження впливу використаних поетесою повторів в оригіналі та проведення аналізу їх відтворення у перекладах, виконаних українською та російською мовами зі збереженням стилістичного забарвлення, самотності поетеси та фольклорного колориту.

Формування цілей статті (постановка завдання)

Мета даної статті полягає в проведенні аналізу ролі повторів при формуванні індивідуального стилю Е. Дженнінгс та виявлення специфіки передачі їх при перекладі. Важливе місце в дослідженні приділяється визначенню видів повторів. Крім того, у статті розглядаються відмінності повтору й тавтології. Проводиться аналіз передачі повторів при перекладі віршованих творів з англійської мови на українську та російську мови на матеріалі віршованих творів британської поетеси Е. Дженнінгс.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих результатів

Важливість наукового дослідження повторів у віршованому творі визначається багатьма фахівцями у перекладознавстві.

“Повтор, з точки зору Вандрієса, є також одним з прийомів, що ви- йшли з мови ефективної. Коли цей прийом застосували до логічної мови, він перетворився на просте граматичне знаряддя. Його вихідна точка по- лягає у хвилюванні, що супроводжує виявлення почуття, доведеного до його найвищого напруження” [1, с. 1].

Особливістю передачі повторів при перекладі поетичних творів є відтворення структурної організованості віршів та їх високої змісто- вої ускладненості. У цьому плані *ритм* стає категорією художнього змістоутворення, але він не зводиться до чергування деяких елементів, як закономірності чергування [3, с. 189].

Як зазначається в енциклопедії “Українська мова”, *повтор* – це *фі- гура мови*, що полягає у дво– або кількарразовому використанні в межах контексту в певній послідовності тотожних чи подібних звуків, слів, мор- фем, синтаксичних конструкцій, ужитих контактено або дистантно, для досягнення відповідного виражального чи виражально-зображального ефекту [4, с. 517].

Повтор у структурі художнього твору пов'язаний з накопиченням якості, трансформацією змісту. Вдала передача повторів перекладачем є однією з важливих умов успішного перекладу віршованого твору. *Повтор звуків, складів, слів, фраз, рядків, строф* – це основний поєднуючий засіб у всіх віршованих творах. Він може посилювати, доповнювати або навіть замішувати метр, ще один фактор, що визначає розміщення слів у вірші.

Британська поетеса Елізабет Джоан Дженнінгс (18.07.1926 – 26.10.2001) є неперевершеним знавцем повторів. Завдяки ретельному аналізу цілого ряду віршованих творів видатної британської поетеси ми прийшли до ви- сновку, що *повтор має тенденцію до створення певного мелодійного та емоційного ефекту, виділення головної ідеї або теми віршованого твору, створення фольклорного колориту, підсилення ритмічності, створення взаємозв'язку окремих образів, зливаючи їх в єдину картину.*

Повтор слід відрізнити від тавтології, бо *повтор додає до змісту дея- ку додаткову інформацію, експресивність, емоційність.* Наприклад:

“A fist of red fire, a flower
Opening in the sun. A kind of peace
Taking over at last, and then the
quick release”.
(First Love by E. Jennings) [7, с. 1]

“Лише багряний племінь, на двох одна лиш
квітка,
Променями сонечка зігріта. Лише спокою
відчуття,
Що зрештою наповнює серця, а потім
швидко зникне почуття”. (Перше Кохання
Переклад наш).

Так, у вірші Е. Дженнінгс *синтаксичний повтор* неозначеного арти- кля ‘a’ та ‘лише’ у перекладі, здійсненому за допомогою прийому *кон- кретизації значення*, одночасно виступає *лексичним повтором, асонанс*

звучу [i] та [я] (почуття – відчуття), алітерація звуку [f] та [n] у перекладі разом передають силу пристрасного почуття, підсилюють ритмічний аспект висловлювання та емоційне враження від віршу.

Тавтологія – це недоречний, неусвідомлюваний, мимовільний, або, навпаки, навмисний повтор у межах словосполучення, речення спільнокореневих слів або різнокореневих слів з тотожним чи подібним значенням, котрий *нічого до змісту висловлювання не додає*. Хоча тавтологічний повтор може мати сатиричну спрямованість, викриваючи пустоту й одноманітність певного образу. Наприклад, у вірші “Delay”:

“Love that loves now may not reach
me until
Its first desire is spent. The star’s
impulse
Must wait for eyes to claim it beautiful
And love arrived may find us somewhere
else... ”
(“Delay” by E. Jennings)[7, с. 2]

Промедление
“Любить любовью светлой, согревать
теплом,
Дарить улыбки буду людям вновь и
вновь.
Я верю, вспыхнет та звезда лучистым
светом,
Когда однажды встречу я свою любовь”.

Так, навмисне повторення кореневої морфемі *love* та *любов* при перекладі було використане поетесою для того, щоб *затримати увагу читачів на враженні від почуття любові й увиразнити його*.

Більшість обраних нами віршів не були досі перекладені на російську або на українську мову, у цьому полягає новизна даного дослідження. Для передачі повторів у перекладах ми користувалися різними видами трансформацій:

1) Прийом змістового розвитку був використаний у вірші “In the Night”, наприклад:

“And see the stars but do not
watch them really,
And hear the trains but do
not listen clearly ...” (“In the
Night”)[5, с. 115]

“И видеть в небе звезды бесконечные,
И слышать звуки, в небеса лететь,
Оставив на земле проблемы вечные”. (Переклад наш)
“I бачити зірки, що так яскраво сяють,
І чути потягів гудки, що десь лунають”. (Переклад наш.)

У даному вірші слід звернути увагу на те, як прості образи оригіналу ‘the stars’ та ‘the trains’ стають змістовно розвиненими у перекладах – ‘звезды бесконечные’, ‘проблемы вечные’ або ‘зірки, що так яскраво сяють’, ‘гудки, що десь лунають’. Також цікавою є заміна частини мови: в оригіналі – прислівник (*really, clearly*), в російському варіанті перекладу – прикметник (*бесконечные, вечные*) та дієслово в українському варіанті перекладу (*сяють, лунають*).

2) Прийоми змістового розвитку та компенсації були використані при перекладі віршу “I Feel”.

*“I feel I could be turned to ice
If this goes on, if this goes on ...
... I feel I could be turned to fire
If there could be no end to this ...”*
(“I Feel”)[5, с. 122]

*“Я знаю льодом стану знов,
Якщо мене забудеш ти ...
... Я знаю, сонцем жовтим стану,
Якщо зі мною будеш ти ...”* (Переклад наш)

3). Прийом антонімічного перекладу був використаний у вірші “Endings/Proceedings”:

*“Birds brood on South, but hearts cannot
migrate
Or not until Love” dies.* (“Endings/Proceedings”) [7, с. 3]

*“Птахи летять на південь зимува-
ти,
Але серця живі, доки любов жива”.*
(Переклад наш)

Е. Дженнінгс віддавала перевагу різним видам повторів перед іншими стилістичними прийомами. Так, у вірші “In the Night” слід звернути увагу на повторення дзвінких приголосних [b], [d], повторення звуку [l], повторення глухих приголосних [s] та [k], відтворені у перекладах за допомогою звуків [п], [м] та [л], котрі створюють певне напружене очікування чогось незвичайного, дивного. Дуже цікавим є використання поетесою разом з лексичним повтором зевгми, що створює певний каламбур значень та передає внутрішнє хвилювання героїні віршу: “I turn and the world turns on the other side.” (“Меняюсь я, и меняется мир за стеклом” – Переклад наш). Особливу увагу слід звернути на повний паралелізм, що одночасно виступає лексичним повтором “How much am I then what I think, how much what I feel? How much the eye that seems to keep stars straight?” (“Як же багато думок я маю? Як же багато чого відчуваю? Як же багато зірок на небі темному сяє?” – Переклад наш) передає той мрійливий настрій, котрий іноді охоплює людей ввечері. Порівняльний аналіз декількох варіантів перекладу доводить, що перший російський варіант перекладу найкраще відтворює мрійливий настрій поетеси, її філософське бачення світу. Про це свідчать такі рядки: “И я свободна в выборе своем, И мне подвластны время и пространство. И пусть меня тревожит только днем Души моей шальной непостоянство” – Переклад наш. Хоча цей варіант не відтворює форму оригіналу – замість 3 строф 4. Два інші варіанти перекладу є більш наближеними до оригіналу за формою, їх характерна риса – наявність рядків, у яким думка переходить з одного рядка на інший. Це одна з особливостей індивідуального стилю Е. Дженнінгс.

У вірші “I Feel” Е. Дженнінгс особливу увагу слід звернути на п’ятиразовий лексичний повтор фрази ‘I feel’, котрий створює єдність інтонаційної інтерпретації та утворює сильну позицію. Цікаво, що враження підвищеної інтонаційної напруженості підсилюється введенням лексичних повторів – ‘No kiss could satisfy, no kiss’. Вищезгаданий по-

втор був повністю відтворений лише в нашому варіанті перекладу. (“І твоє *серце* вмить відтане, А *пристрасть* у *серці* буде рости”), хоча образ *поцілунку* був замінений на образ *серця*. Повтор фрази ‘not knowing how to know’ виступає *своєрідною кульмінацією* віршу “I Feel” (“Секрети *всесвіту* пізнати Та *іншим* знання *передати*”). Конвергенція декількох стилістичних прийомів (*морфемний повтор, лексичний повтор, каламбур*) сприяє вираженню в останній строфі віршу *головної думки автора – треба дарувати енергію життя іншим людям, тоді життя посміхнеться й тобі*.

У вірші “Absence” [7, с. 4] слід звернути увагу саме на лексичні повтори слів ‘absence’, ‘gardens’, ‘fountain’, ‘birds’, котрі одночасно є словами-фаворитами Е. Дженнінгс. На відміну від інших авторів перекладів, в нашому перекладі ми замінили *лексичний повтор заголовку* ‘absence’ (‘отсутствие’) на ‘разлука’ для того, щоб точніше окреслити відчуття героїні віршу, а не тільки зупинитися на причині її пригніченого настрою. В усіх перекладах були збережені *повтори слів-фаворитів ‘fountain’ та ‘birds’*, що сприяло відтворенню образів оригіналу при перекладі. Також нами була збережена *форма віршу, перехресна рима, частково звуковий склад* (повторення звуків [b] та [p]), що протистоять один одному за звучанням, так як і відчуття радості та суму протистоять один одному у вірші. Вищезгадані види повторів *підсилюють ритмічний ефект від віршу та створюють відтворенню неповторного мелодійного, ніжного звучання віршу*. Останнім етапом нашого дослідження стало створення *узагальнюючої класифікації найуживаніших поетесою видів повторів на всіх рівнях функціонування мови*. Після комплексного дослідження видів повторів у проаналізованих віршах Е. Дженнінгс, ми прийшли до висновку, що *різні види повторів сприяли розкриттю різних форм “присутності” автора у творі*. Зокрема, Е. Дженнінгс віддавала перевагу синтаксичним та лексичним видам повторів, котрі у віршах виконували композиційну функцію та були основою для підсилення ритмічності віршу. Морфемні та звукові види повторів виконували у віршах Е. Дженнінгс функцію створення взаємозв’язку окремих образів, зливаючи їх в єдину картину та були важливими засобами зв’язку усередині тексту. Найчастіше Е. Дженнінгс користувалася *анафоричними повторами, паралелізмами, кореневими повторами*, а деякі приклади *морфемних та звукових повторів ставали фоном для розкриття теми віршів*.

Обмежене використання поетесою інших стилістичних повторів повністю відповідає *тяжінню Е. Дженнінгс до простоти у літературі, відмові від претензійності та прикрашання*. Британський журналіст Том Веліковіч дав таку характеристику творчості Е. Дженнінгс: “*Її поезія передає силу почуття та щирість, котра притаманна не багатьом сучасним поетам*” [6, с. 3].

Висновки та перспективи подальших досліджень

Беручи до уваги той факт, що різні види повторів відіграють велику роль у творчості видатної британської поетеси Е. Дженнінгс, відтворюючи той неповторний колорит значень для відображення її філософського світобачення, проведений аналіз повторів підчас виконання перекладів віршів Е. Дженнінгс став своєрідним пошуком змісту у віршованих творах. При виконанні перекладів віршів Е. Дженнінгс, ми намагалися якомога точніше передавати задум автора та зміст, відтворювати форму віршу, риму та звукової склад. Для відтворення повторів оригіналу при перекладі ми користувалися різними видами перекладацьких трансформацій. Майстерне вміння перекладача відтворити при перекладі більшу кількість повторів й одночасне відтворення структурної організованості віршів та їх високої змістової ускладненості говорить про високий рівень не тільки володіння рідною й іноземними мовами, а й інтерпретації віршованих творів, вміння відчувати красу поезії, що є *головним завданням перекладача при виконанні перекладів віршованих творів*.

Подальша стадія наших досліджень буде пов’язана з детальним аналізом слів-фаворитів поетеси та їх значення для її творчості в цілому.

Література:

1. Вандрієс Ж. Мова. – М., 1937. – 147 с.
2. Лотман Ю. М. Про поетів та поезії // Аналіз поетич. тексту. Ст. і дослід. Нотатки. Рецензії. Виступи. Ю. М. Лотман; [Вступ. ст. М. Л. Гаспарова]. – СПб.: Мистецтво-СПБ, Б. г., 1996. – 846 с.
3. Реформатський А. Вступ до мовознавства: Підручник для вузів / А. А. Реф; Під ред. В. А. Виноградова. – 5-е вид., випр. – М.: Аспект Пресс, 2004. – 536 с.
4. “Українська мова”. Енциклопедія / Редкол.: Русанівський В. М., Тараненко О. О., Зяблюк М. П. та ін. – 3-є вид., зі змінами і доп. – К.: Вид-во “Укр. енцикл.” ім. М. П. Бажана, 2007. – 856 с.
5. Eleven British Poets. An Anthology Edited by Michael Schmidt. Michael and ColtD. – London, 1980.
6. The Bookseller, 16/9/94.
7. <http://www.elizabethjennings.etsy.com/>.